4. LearnOpenGL (learnopengl.com) va WebGPU Fundamentals (webgpufundamentals.org) kabi ochiq o‘quv resurslari.
5. Pharr, M., Jakob, W., Humphreys, G. *Physically Based Rendering: From Theory to Implementation.* (onlayn nashri ochiq).
6. Shirley, P., Marschner, S. *Fundamentals of Computer Graphics.* CRC Press

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA TALABALARNING STRESSGA CHIDAMLILIGINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

Sayfitdinova Charos Dilshod qizi
Toshkent amaliy fanlar universiteti
Pedagogika psixologiya yo‘nalishi 5 bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning stressga chidamliligini shakllantirishga ta’sir etuvchi psixologik omillar, ularning nazariy asoslari hamda rivojlantirish mexanizmlari tadqiq etiladi. Zamonaviy oliy ta’lim tizimida o‘quv yuklamalarining ortishi, akademik raqobat, ijtimoiy moslashuv, shaxsiy mas’uliyat va kelajakdagi kasbiy faoliyat bilan bog‘liq noaniqliklar talabalarning psixoemotsional holatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli stressga chidamlilikni shakllantirish, emotsional barqarorlikni mustahkamlash va psixologik moslashuvchanlikni rivojlantirish oliy ta’lim muassasalarining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Maqolada tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, ilmiy umumlashtirish va psixologik modellashtirish yondashuvlari asosida stressga chidamlilikni shakllantirishning konseptual modeli taklif etiladi. Tadqiqot natijasida talabalarning stressga chidamliligini rivojlantirishda emotsional regulyatsiya, psixologik moslashuvchanlik, o‘ziga ishonch va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash muhim omillar ekanligi nazariy jihatdan asoslanadi. Olingan xulosalar oliy ta’lim muassasalarida psixologik maslahat, profilaktika dasturlari va talabalarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirishga xizmat qilishi mumkin.

KIRISH: Zamonaviy jamiyatda ta’lim tizimining jadal rivojlanishi, axborot oqimining ortishi, raqamli texnologiyalarning keng qo‘llanilishi va kasbiy raqobatning kuchayishi insonning psixologik barqarorligiga yangi talablarni qo‘ymoqda. Ayniqsa, oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalar akademik faoliyat, ijtimoiy munosabatlar, shaxsiy rivojlanish va kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorgarlik jarayonida turli stress omillariga duch keladilar. Mazkur omillar talabalarning emotsional holati, o‘quv motivatsiyasi, bilimlarni o‘zlashtirish darajasi hamda ijtimoiy moslashuviga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Psixologiya fanida stress inson organizmi va psixikasining ichki yoki tashqi talab va ta’sirlarga nisbatan yuzaga keladigan murakkab moslashuv reaksiyasi sifatida talqin etiladi. Stressning muayyan darajasi shaxsning faolligini oshirishi va muammolarni hal qilishga undashi mumkin. Biroq kuchli yoki uzoq davom etuvchi stress psixologik

farovonlikning pasayishi, diqqat va xotira jarayonlarining izdan chiqishi, o‘quv faoliyatiga qiziqishning kamayishi hamda emotsional charchash bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Oliy ta’lim muassasalarida talabalarning stressga chidamliligini shakllantirish masalasi nafaqat individual psixologik xususiyatlarni rivojlantirish, balki qulay ta’lim muhitini yaratish, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash tizimini mustahkamlash va psixologik xizmatlar samaradorligini oshirish bilan ham bevosita bog‘liqdir. Talabalik davri shaxsning intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda mustaqil qaror qabul qilish, vaqtni boshqarish, akademik majburiyatlarni bajarish, yangi ijtimoiy muhitga moslashish va kelajakdagi kasbiy yo‘nalishni belgilash kabi vazifalar yuzaga keladi. Mazkur jarayonlarda psixologik moslashuvchanlik, emotsional intellekt, o‘ziga ishonch va muammolarni hal qilish ko‘nikmalari muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, talabalarning stressga chidamliligini rivojlantirishga ta’sir etuvchi psixologik omillarni tizimli o‘rganish, ularning o‘zaro bog‘liqligini aniqlash va ilmiy asoslangan psixologik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. Tadqiqotning maqsadi — oliy ta’lim muassasalarida talabalarning stressga chidamliligini shakllantirishga ta’sir etuvchi asosiy psixologik omillarni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish hamda emotsional barqarorlik va psixologik moslashuvchanlikni rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning obyekti oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan talabalarning psixologik moslashuv va stressga chidamlilik jarayonlari hisoblanadi. Tadqiqotning predmeti esa talabalarning stressga chidamliligini shakllantirishga ta’sir etuvchi individual-psixologik, emotsional, motivatsion va ijtimoiy-psixologik omillar hamda ularni rivojlantirish mexanizmlaridan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Stress va stressga chidamlilik muammosi psixologiya, fiziologiya, pedagogika va ijtimoiy fanlar doirasida keng o‘rganilgan. Ushbu yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlarda stressning kelib chiqish sabablari, shaxsning stressli vaziyatlarga munosabati, psixologik moslashuv mexanizmlari hamda stressni boshqarish strategiyalariga alohida e’tibor qaratilgan. H. Selye (1956) stress nazariyasining rivojlanishiga muhim hissa qo‘shib, organizmning turli stress omillariga nisbatan umumiy moslashuv reaksiyasini ilmiy jihatdan asoslagan [1]. Uning konsepsiyasida stressga javob reaksiyasi xavotir, qarshilik ko‘rsatish va holdan toyish bosqichlari orqali tavsiflanadi. Mazkur yondashuv uzoq davom etuvchi stressning inson organizmi va psixologik holatiga ta’sirini tushuntirishda muhim nazariy asos hisoblanadi. R. Lazarus va S. Folkman (1984) tomonidan ishlab chiqilgan stressning tranzaksion modelida shaxsning stressli vaziyatga munosabati uning vaziyatni qanday baholashi va mavjud resurslarini qanday idrok etishiga bog‘liqligi ta’kidlangan [2]. Ushbu nazariyaga ko‘ra, bir xil akademik talab turli talabalar tomonidan turlicha qabul qilinishi mumkin. Bu esa stressga chidamlilikni shakllantirishda kognitiv baholash, muammolarni hal qilish va moslashuvchan koping strategiyalarini rivojlantirish muhimligini ko‘rsatadi. A. Bandura (1997) o‘ziga bo‘lgan ishonch, ya’ni shaxsiy samaradorlik tushunchasini tadqiq etib, insonning muayyan vazifani muvaffaqiyatli bajarishga bo‘lgan ishonchi uning xulq-

atvori, motivatsiyasi va qiyinchiliklarni yengish jarayonlariga ta’sir ko‘rsatishini asoslagan [3]. Mazkur yondashuv talabalar stressga chidamliligini rivojlantirishda o‘z imkoniyatlarini to‘g‘ri baholash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi. S. Cohen va T. Wills (1985) ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning stressni yumshatishdagi rolini tahlil qilib, yaqin insonlar, do‘stlar va ijtimoiy muhit tomonidan ko‘rsatiladigan yordam stressning salbiy ta’sirini kamaytirishi mumkinligini ilmiy jihatdan asoslagan [4]. Ushbu yondashuv oliy ta’lim muassasalarida talabalar, professor-o‘qituvchilar va psixologik xizmatlar o‘rtasidagi samarali hamkorlikni rivojlantirishning ahamiyatini ko‘rsatadi. C. Carver, M. Scheier va J. Weintraub (1989) stressli vaziyatlarni yengish strategiyalarini baholashga qaratilgan COPE metodikasini ishlab chiqqan [5]. Ushbu metodika shaxsning muammoga yo‘naltirilgan harakatlari, emotsional javoblari va boshqa koping strategiyalarini o‘rganish imkonini beradi. C. Maslach va M. Leiter (2016) emotsional charchash va surunkali stress bilan bog‘liq muammolarni o‘rganib, shaxsning faoliyat muhiti va psixologik resurslari o‘rtasidagi nomuvofiqlikning ahamiyatini yoritgan [6]. Mazkur yondashuv talabalar orasida akademik charchashning oldini olish va qulay ta’lim muhitini shakllantirish masalalarini o‘rganishda nazariy ahamiyatga ega. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, stressga chidamlilik murakkab va ko‘p omilli psixologik hodisa bo‘lib, uning shakllanishida shaxsiy xususiyatlar, emotsional regulyatsiya, kognitiv baholash, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va moslashuvchan xulq-atvor strategiyalari o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, ushbu omillarning oliy ta’lim muassasalari sharoitida o‘zaro ta’sirini kompleks baholash, talabalarning individual ehtiyojlarini hisobga oluvchi psixologik profilaktika dasturlarini ishlab chiqish va ularning samaradorligini empirik tadqiqotlar asosida aniqlash dolzarb ilmiy vazifa bo‘lib qolmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda oliy ta’lim muassasalarida talabalarning stressga chidamliligini shakllantirishga ta’sir etuvchi psixologik omillarni o‘rganish va ularni rivojlantirishning ilmiy asoslangan mexanizmlarini aniqlash maqsadida kompleks nazariy-metodologik yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqotning nazariy asosini stressning tranzaksion modeli, ijtimoiy-kognitiv nazariya, psixologik moslashuv konsepsiyasi hamda koping strategiyalariga oid ilmiy qarashlar tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, ilmiy umumlashtirish va konseptual modellashtirish usullaridan foydalanildi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali stressning psixologik mohiyati, stressga chidamlilikning tarkibiy qismlari va ularning talabalar o‘quv faoliyatiga ta’siri o‘rganildi. Qiyosiy tahlil usuli yordamida turli nazariyalarda stressga chidamlilikni izohlovchi yondashuvlarning o‘xshash va farqli jihatlari aniqlashtirildi. Tizimli yondashuv asosida talabalarning stressga chidamliligiga ta’sir etuvchi omillar individual-psixologik, emotsional-kognitiv va ijtimoiy-psixologik guruhlarga ajratildi. Individual-psixologik omillarga o‘ziga ishonch, shaxsiy motivatsiya va psixologik moslashuvchanlik; emotsional-kognitiv omillarga emotsiyalarni boshqarish, stressli vaziyatni baholash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalari; ijtimoiy-psixologik omillarga esa oila, tengdoshlar, professor-o‘qituvchilar va ta’lim

muhitining qo‘llab-quvvatlovchi xususiyatlari kiritildi. Kelgusida mazkur nazariy modelni empirik tekshirish uchun talabalar o‘rtasida standartlashtirilgan psixodiagnostik metodikalardan foydalanish tavsiya etiladi. Jumladan, PSS-10 (Perceived Stress Scale) orqali idrok etilgan stress darajasini, CD-RISC (Connor–Davidson Resilience Scale) orqali psixologik chidamlilikni, Brief COPE yordamida stressni yengish strategiyalarini baholash mumkin. Metodikalardan foydalanishda ularning o‘zbek tilidagi moslashtirilgan shakllari va psixometrik xususiyatlari tekshirilishi lozim. Empirik tadqiqot amalga oshirilgan taqdirda olingan ma’lumotlarni tavsifiy statistika, korrelyatsion tahlil va regressiya modellari yordamida qayta ishlash maqsadga muvofiq. Bunda stressga chidamlilik darajasi bilan emotsional regulyatsiya, o‘ziga ishonch va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash o‘rtasidagi statistik bog‘liqliklarni aniqlash mumkin. Tadqiqotning metodologik yondashuvi talabalarning stressga chidamliligini alohida psixologik xususiyat sifatida emas, balki shaxsiy resurslar, kognitiv jarayonlar va ijtimoiy muhitning o‘zaro ta’siri natijasida shakllanuvchi kompleks tizim sifatida o‘rganishga asoslanadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O‘tkazilgan nazariy tahlil natijasida oliy ta’lim muassasalarida talabalarning stressga chidamliligini shakllantirishga ta’sir etuvchi asosiy psixologik omillar tizimlashtirildi. Ilmiy adabiyotlar asosida stressga chidamlilikning shakllanishi shaxsning individual xususiyatlari, emotsional holatini boshqarish qobiliyati, kognitiv baholash jarayonlari va ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liq ekanligi aniqlandi. Birinchi muhim omil — emotsional regulyatsiya hisoblanadi. Talabaning o‘z his-tuyg‘ularini anglash, emotsional reaksiyalarini boshqarish va murakkab vaziyatlarda muvozanatni saqlash qobiliyati stressli holatlarga moslashishda muhim rol o‘ynaydi. Emotsional regulyatsiya ko‘nikmalarining rivojlanganligi akademik qiyinchiliklarga nisbatan konstruktiv munosabatni shakllantirishga yordam berishi mumkin. Ikkinchi omil — o‘ziga ishonch va shaxsiy samaradorlikdir. O‘z imkoniyatlariga ishonadigan talabalar murakkab akademik vazifalarni yengib o‘tishda faolroq strategiyalarni tanlashga moyil bo‘lishi mumkin. Aksincha, o‘z qobiliyatlariga nisbatan ishonchsizlik akademik vazifalarni haddan tashqari murakkab deb baholash va xavotirning ortishi bilan bog‘liq bo‘lishi ehtimoli mavjud. Uchinchi omil — ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashdir. Oila a’zolari, do‘stlar, kursdoshlar va professor-o‘qituvchilar tomonidan ko‘rsatiladigan emotsional hamda amaliy yordam talabalarning psixologik moslashuviga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ayniqsa, birinchi bosqich talabalarining yangi ta’lim muhitiga moslashishida qo‘llab-quvvatlovchi ijtimoiy munosabatlar muhim ahamiyatga ega. To‘rtinchi omil — moslashuvchan koping strategiyalaridan foydalanishdir. Stressli vaziyatlarda muammoni tahlil qilish, zarur yordamni izlash, vaqtni rejalashtirish va vazifalarni ustuvorlik bo‘yicha bajarish kabi strategiyalar akademik stressni boshqarishga yordam beradi.

1-jadval.

Talabalarning stressga chidamliligini shakllantiruvchi psixologik omillar va ularning kutilayotgan ta'siri

Psixologik omillar	Asosiy xususiyatlari	Kutilayotgan natijalar
Emotsional regulyatsiya	His-tuyg'ularni anglash va boshqarish	Emotsional barqarorlikning mustahkamlanishi
O'ziga ishonch	Shaxsiy imkoniyatlarni ijobiy baholash	Akademik qiyinchiliklarni yengishga intilish
Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash	Oila, do'stlar va pedagoglar yordami	Psixologik moslashuvning yaxshilanishi
Koping strategiyalari	Muammolarni konstruktiv hal qilish	Stressni boshqarish ko'nikmalarining rivojlanishi
Psixologik moslashuvchanlik	O'zgaruvchan sharoitlarga moslashish	Murakkab vaziyatlarga moslashuvchan munosabat
O'quv motivatsiyasi	Maqsadga yo'naltirilgan faoliyat	Akademik faollikning barqarorlashuvi

Jadvalda keltirilgan omillar stressga chidamlilikning ko'p tarkibli psixologik xususiyat ekanligini ko'rsatadi. Bunda individual va ijtimoiy omillarni bir-biridan ajratilgan holda emas, balki o'zaro bog'liq tizim sifatida ko'rib chiqish muhim hisoblanadi.Taklif etilgan konseptual modelga ko'ra, stressga chidamlilikni rivojlantirishda individual psixologik resurslar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida psixologik maslahat xizmatlarini rivojlantirish, stressni boshqarish bo'yicha treninglar tashkil etish va talabalar uchun qulay psixologik muhit yaratish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, talabalar orasida stressga chidamlilikni rivojlantirish dasturlarini ishlab chiqishda individual farqlarni hisobga olish zarur. Chunki talabalar stressli vaziyatlarni turlicha baholaydilar va ularga moslashishda turli psixologik strategiyalardan foydalanadilar. Tadqiqotning asosiy nazariy natijasi sifatida talabalarning stressga chidamliligini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar tizimlashtirildi hamda ularni rivojlantirishga qaratilgan konseptual model taklif etildi. Mazkur model kelgusida empirik tadqiqotlar orqali tekshirilishi va oliy ta'lim muassasalarining psixologik xizmat faoliyatida qo'llanishi mumkin.

XULOSA

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarning stressga chidamliligini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim psixologik-pedagogik vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida stressga chidamlilikning nazariy asoslari, unga ta'sir etuvchi individual va ijtimoiy-psixologik omillar hamda ularni rivojlantirishning istiqbolli mexanizmlari ilmiy jihatdan tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlar tahlili asosida emotsional regulyatsiya, o'ziga ishonch, psixologik moslashuvchanlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va konstruktiv koping strategiyalari talabalarning stressli vaziyatlarga moslashishida muhim ahamiyatga ega ekanligi asoslandi. Mazkur omillarning o'zaro uyg'unligi talabalarning akademik qiyinchiliklarni yengib o'tishi, psixologik farovonligini saqlashi va o'quv faoliyatidagi barqarorligini ta'minlashga yordam berishi mumkin. Tadqiqot natijasida stressga chidamlilikni rivojlantirishning konseptual modeli taklif etilib,

unda individual psixologik resurslar, emotsional-kognitiv jarayonlar va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining o‘zaro bog‘liqligi yoritildi. Ushbu model oliy ta’lim muassasalarida talabalarning psixologik ehtiyojlarini aniqlash, profilaktika dasturlarini ishlab chiqish va psixologik maslahat xizmatlarini takomillashtirish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, talabalarning stressga chidamliligini oshirish maqsadida emotsiyalarni boshqarish, vaqtni samarali rejalashtirish, muammolarni konstruktiv hal qilish va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashdan foydalanish ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish tavsiya etiladi. **Xulosa qilib aytganda,** talabalarning stressga chidamliligini shakllantirish ularning psixologik farovonligi, akademik moslashuvi va shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashning muhim shartidir. Ushbu yo‘nalishda ilmiy asoslangan psixologik yondashuvlardan foydalanish oliy ta’lim muassasalarida sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish va ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Selye, H. *The Stress of Life*. McGraw-Hill, New York, 1956.
2. Lazarus, R. S., and Folkman, S. *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer Publishing Company, New York, 1984.
3. Bandura, A. *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. W. H. Freeman, New York, 1997.
4. Cohen, S., and Wills, T. A. “Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis.” *Psychological Bulletin*, vol. 98, no. 2, pp. 310–357, 1985.
5. Carver, C. S., Scheier, M. F., and Weintraub, J. K. “Assessing Coping Strategies: A Theoretically Based Approach.” *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 56, no. 2, pp. 267–283, 1989.
6. Maslach, C., and Leiter, M. P. “Understanding the Burnout Experience: Recent Research and Its Implications for Psychiatry.” *World Psychiatry*, vol. 15, no. 2, pp. 103–111, 2016.
7. Connor, K. M., and Davidson, J. R. T. “Development of a New Resilience Scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC).” *Depression and Anxiety*, vol. 18, no. 2, pp. 76–82, 2003.
8. Cohen, S., Kamarck, T., and Mermelstein, R. “A Global Measure of Perceived Stress.” *Journal of Health and Social Behavior*, vol. 24, no. 4, pp. 385–396, 1983.
9. Carver, C. S. “You Want to Measure Coping but Your Protocol’s Too Long: Consider the Brief COPE.” *International Journal of Behavioral Medicine*, vol. 4, no. 1, pp. 92–100, 1997.
10. Gross, J. J. “The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review.” *Review of General Psychology*, vol. 2, no. 3, pp. 271–299, 1998.
11. Folkman, S., and Moskowitz, J. T. “Coping: Pitfalls and Promise.” *Annual Review of Psychology*, vol. 55, pp. 745–774, 2004.
12. Dyrbye, L. N., Thomas, M. R., and Shanafelt, T. D. “Systematic Review of Depression, Anxiety, and Other Indicators of Psychological Distress Among U.S. and Canadian Medical Students.” *Academic Medicine*, vol. 81, no. 4, pp. 354–373, 2006.

13. Regehr, C., Glancy, D., and Pitts, A. “Interventions to Reduce Stress in University Students: A Review and Meta-Analysis.” *Journal of Affective Disorders*, vol. 148, no. 1, pp. 1–11, 2013.
14. Richardson, M., Abraham, C., and Bond, R. “Psychological Correlates of University Students’ Academic Performance: A Systematic Review and Meta-Analysis.” *Psychological Bulletin*, vol. 138, no. 2, pp. 353–387, 2012.
15. American College Health Association. *National College Health Assessment III: Reference Group Executive Summary, Spring 2024*. ACHA, 2024.

SHAXS VA UNING FAOLLIGIGA TA’SIR ETUVCHI IJTIMOIY OMILLAR

Norbekova Barno Shavkatovna
O‘zMU Jizzax filiali Psixologiya kafedrasi ps.f.b.f.d.(PhD), dotsenti
Email: bnorbekova1983@gmail.com
Zayniddinova Muxlisa Odiljon qizi
O‘zMU Jizzax filiali talabasi
Email: zayniddinovamuxlis667@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada shaxs shakllanishi va uning ijtimoiy faolligiga ta’sir ko‘rsatuvchi ijtimoiy omillar ijtimoiy psixologiya nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Shaxs rivojlanishiga oid biogenetik, sotsiogenetik va psixogenetik yondashuvlar qiyosiy ko‘rib chiqilgan, makro- va mikromuhit omillari, ijtimoiylashuv institutlari (oila, mahalla, ta’lim muassasalari, mehnat jamoasi, ommaviy axborot vositalari, din), ijtimoiy nazorat shakllari (me’yor, sanksiya, rol) hamda faollikning motivatsion asoslari yoritilgan. Ijtimoiy omillar shaxsga mexanik tarzda emas, balki uning ehtiyojlari, ustanovkalari va o‘z-o‘zini anglashi orqali ta’sir etishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: shaxs, faollik, ijtimoiy omil, ijtimoiylashuv, makromuhit, mikromuhit, oila, mahalla, ijtimoiy me’yor, ijtimoiy rol, motivatsiya, ijtimoiy ustanovka.

Inson shaxs bo‘lib tug‘ilmaydi, balki ijtimoiy munosabatlar jarayonida shaxsga aylanadi. Shu bois shaxs muammosi psixologiyaning barcha tarmoqlarida o‘rganilsa-da, ijtimoiy psixologiya uni o‘ziga xos jihatdan — turli guruhlar bilan o‘zaro munosabatlarning natijasi va ijtimoiy jarayonlarning faol ishtirokchisi sifatida tadqiq etadi. Umumiy psixologiya shaxsni psixik jarayonlarning egasi sifatida, sotsiologiya esa ijtimoiy munosabatlarning obyekti sifatida qarasa, ijtimoiy psixologiya guruhga mansub shaxs xulq-atvori qanday qonuniyatlarga bo‘ysunishi va muloqotdagi ta’sirlar uning ongida qanday aks etishini o‘rganadi [2, 18-b.].

Shaxsga xos eng muhim va umumiy xususiyat — uning faolligidir. Aynan faollik insonning jamiyat bilan doimiy aloqasini ta’minlaydi, o‘z-o‘zini anglash va xatti-harakatlarini muvofiqlashtirish imkonini beradi. Shaxsning faolligi esa o‘z-o‘zidan paydo bo‘lmaydi: u hayot yo‘lini tanlashda, bu yo‘lni egallashda,